

УДК 347.41:42:43

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2026.2.13>

ЗАГАЛЬНІ ПРИПИСИ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ОГЛЯД НОВЕЛ ПРОЕКТУ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Гриняк Андрій Богданович,

orcid.org/0000-0002-9466-8014

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
дійсний член (академік) Національної академії правових наук України,
головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Статтю присвячено аналізу новел загальних приписів про зобов'язання, запропонованих у проекті Цивільного кодексу України, з урахуванням сучасного етапу рекодифікації приватного права та необхідності узгодження національного цивільного законодавства з європейськими підходами до регулювання зобов'язальних відносин. Акцентовано увагу на тому, що оновлення Книги п'ятої «Право зобов'язань» має не лише техніко-юридичне, а й концептуальне значення, оскільки спрямоване на формування цілісної, внутрішньо узгодженої та функціонально придатної системи загальних правил, здатних застосовуватися до різних видів договірних і недоговірних зобов'язань. Обґрунтовано, що зміна структури розділу про загальні приписи про зобов'язання, розширення його змісту та деталізація окремих правових конструкцій свідчать про прагнення законодавця перейти від фрагментарного регулювання до більш системної моделі зобов'язального права.

Розкрито основні напрями новелізації положень про поняття, засади та види зобов'язань, підстави їх виникнення, переддоговірні відносини, заміну сторін у зобов'язанні, виконання зобов'язань, забезпечення їх виконання, припинення зобов'язань, а також юридичні наслідки невиконання. Особливу увагу приділено закріпленню засад добросовісності, чесності, співпраці, недискримінації, захисту слабшої сторони, охорони довкілля та сталого розвитку як орієнтирів поведінки сторін зобов'язальних правовідносин. Показано, що проект Цивільного кодексу істотно розширює класифікацію зобов'язань, виокремлюючи, зокрема, альтернативні, факультативні, кумулятивні, зустрічні, натуральні, подільні, неподільні зобов'язання, а також зобов'язання докладання зусиль і зобов'язання досягнення результату.

Окремо охарактеризовано нові підходи до регулювання цесії, переведення боргу, суброгації, правонаступництва, виконання грошових і негрошових зобов'язань, використання інформаційних автоматизованих систем, депозиту, ескроу та спеціальних режимів виконання. Наголошено на значенні оновлених положень про забезпечення виконання зобов'язань, зокрема депонування та відступлення права вимоги з метою забезпечення, а також на зміні підходу до порушення зобов'язань через використання категорії невиконання та юридичних наслідків невиконання. Зроблено висновок, що запропоновані положення здатні підвищити передбачуваність цивільного обороту, забезпечити більшу гнучкість договірної практики, покращити якість судового правозастосування та наблизити українське зобов'язальне право до провідних моделей сучасного європейського приватного права.

Ключові слова: зобов'язання, договір, рекодифікація цивільного законодавства, виконання зобов'язання, заміна сторін у зобов'язанні, види забезпечення виконання зобов'язань, невиконання зобов'язання, юридичні наслідки невиконання.

Hryniak Andrii. General provisions on obligations: an overview of the novelties of the draft Civil Code of Ukraine

The article is devoted to the analysis of the novelties of the general provisions on obligations proposed in the Draft Civil Code of Ukraine, taking into account the current stage of private law recodification and the need to harmonize Ukrainian civil legislation with European approaches to the regulation of obligations. The paper emphasizes that the modernization of Book Five "Law of Obligations" has not only technical and legislative, but also conceptual significance, since it is aimed at developing a coherent, internally consistent and practically applicable system of general

rules capable of governing different types of contractual and non-contractual obligations. It is argued that the restructuring of the section on general provisions on obligations, the expansion of its content and the detailed regulation of separate legal constructions demonstrate the intention to move from fragmented regulation to a more systematic model of the law of obligations.

The article outlines the main directions of the proposed changes concerning the concept, principles and types of obligations, the grounds for their emergence, pre-contractual relations, substitution of parties to an obligation, performance of obligations, security for performance, termination of obligations, and legal consequences of non-performance. Special attention is paid to the consolidation of good faith, honesty, cooperation, non-discrimination, protection of the weaker party, environmental protection and sustainable development as guiding principles for the conduct of parties to obligations. The article shows that the Draft Civil Code of Ukraine substantially broadens the classification of obligations by expressly distinguishing, in particular, alternative, facultative, cumulative, reciprocal, natural, divisible and indivisible obligations, as well as obligations of best efforts and obligations to achieve a specific result.

The article also characterizes new approaches to the regulation of assignment of claims, transfer of debt, subrogation, succession, performance of monetary and non-monetary obligations, the use of automated information systems, deposit, escrow and special regimes of performance. The importance of the updated provisions on security for the performance of obligations is highlighted, especially with regard to deposit and assignment of claims for security purposes. Attention is also drawn to the revised approach to breach of obligations through the use of the broader category of non-performance and the legal consequences of non-performance. It is concluded that the proposed provisions may enhance the predictability of civil circulation, provide greater flexibility for contractual practice, improve the quality of judicial application of law and bring Ukrainian law of obligations closer to leading models of modern European private law.

Key words: *obligation, contract, recodification of civil legislation, performance of an obligation, substitution of parties to an obligation, types of security for the performance of obligations, non-performance of an obligation, legal consequences of non-performance.*

28 квітня 2026 року Верховна Рада України ухвалила у першому читанні проект Цивільного кодексу (далі – проект ЦК) [1]. Структура оновленого проекту ЦК охоплює весь масив приватноправового регулювання задля дотримання цілісності кодифікації. Зокрема шість книг діючого Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) доповнено книгами «Право сімейне», «Право приватне міжнародне» та «Публічність прав цивільних». Саме така архітектура проекту ЦК України спрямована на об'єднання в межах одного кодифікованого акту всього масиву приватноправових норм, розпорошених сьогодні по окремих кодексах та спеціальних законах.

Метою цієї статті є огляд новел загальної частини Книги п'ятої «Право зобов'язань», що стосуються загальних приписів про зобов'язання.

Зважаючи на це, а також на кардинальні політичні, соціально-економічні виклики, пов'язані зі зміною векторів розвитку країни, що відбулися за останнє десятиріччя, робота над оновленням загальних приписів про зобов'язання

велася з урахуванням положень основоположних документів з уніфікації європейського приватного права (DCFR, PECL, PETL, Принципів УНІДРУА, Принципи Acquis, PEICL).

Відповідно оновлення цивільного законодавства України в напрямку імплементації положень зобов'язального права ЄС проводилось шляхом врахування історичного устрою українського суспільства на основі пошуку генетичного взаємозв'язку кожної певним чином формально визначеної приватноправової засади з різними складовими глобального за своїм юридичним значенням принципу верховенства права.

Розпочинаючи огляд закріплених у Розділі X «Загальні приписи про зобов'язання» новел насамперед варто наголосити на зміні структури Розділу I «Загальні положення про зобов'язання» діючого ЦК України. Зокрема, якщо Розділ I Книги 5 ЦК України складається з п'яти глав, то у проекті ЦК Розділ X Книги 5 охоплює сім глав, поділених на параграфи. З цього приводу варто наголосити, що оновлення загальних

положень про зобов'язання має не лише техніко-юридичне, а й концептуальне значення, оскільки спрямоване на формування цілісної, внутрішньо узгодженої та функціонально придатної системи загальних правил, здатних застосовуватися до різних видів договірних і недоговірних зобов'язань. Відповідно й зміна структури розділу, розширення його змісту та деталізація окремих правових конструкцій свідчать про прагнення законодавця перейти від фрагментарного регулювання до більш системної моделі зобов'язального права.

Зміст глави 53 «Поняття, засади та види зобов'язань» проекту ЦК охоплює три параграфи, присвячені поняттю, засадам та видам зобов'язань, правовому статусу сторін. Зокрема передбачено обов'язок сторін зобов'язання діяти добросовісно, чесно, утримуватися від протиправних дій, з урахуванням принципу охорони довкілля та сталого розвитку, збереження конфіденційної інформації, недискримінації, захисту слабшої сторони у зобов'язанні.

У проекті Книги 5 ЦК виокремлено такі види зобов'язань: договірні, недоговірні, альтернативні, факультативні, кумулятивні, зустрічні зобов'язання, зобов'язання докладання зусиль, зобов'язання досягнення результату, натуральні зобов'язання, подільні, неподільні зобов'язання.

Крім того, у главі 54 проекту Книги 5 ЦК структуровано підстави виникнення зобов'язань. Зазначена глава поділена на чотири параграфи, що закріплюють: 1) загальні приписи про підстави виникнення зобов'язань з відповідними особливостями їх конкуренції та поєднанням юридичних фактів; 2) особливості переддоговірних відносин та переддоговірної відповідальності з відповідними особливостями свободи, добросовісності ведення переговорів, їх конфіденційності, правовими наслідками за їх недотримання та вирішення переддоговірних спорів; 3) особливості укладення договорів з відповідною специфікою їх укладення на підставі акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, на організованих ринках капіталу, організованих товар-

них ринках, аукціонах (публічних торгах), конкурсах; 4) особливості виникнення зобов'язань на підставі публічної обіцянки винагороди, публічного конкурсу, ведення чужих справ без доручення, рятування життя, здоров'я, майна, створення загрози життю, здоров'ю, майну, завдання шкоди, безпідставного збагачення.

Окрему главу проекту Книги 5 ЦК присвячено заміні сторін зобов'язання (гл. 55), яку структурно поділено на сім параграфів. Перший параграф цієї глави присвячено визначенню підстав та процедурним особливостям заміни сторін зобов'язання, випадкам заборони реалізації цього права, визначенню моменту з якого сторона зобов'язання вважатиметься заміненою, вимогам щодо форми правочину про заміну.

Окремий параграф глави 55 проекту Книги 5 ЦК присвячено особливостям відступлення права вимоги (цесії). Зокрема, виокремлено підстави, правові наслідки, забезпечення дійсності цесії, особливості переходу акцесорних прав при заміні кредитора, можливості часткового відступлення, відступлення майбутніх та умовних вимог, встановлення договірних обмежень відступлення, відповідальності сторін за договором відступлення права вимоги (цесії).

В окремий параграф виокремлено таку підставу заміни боржника у зобов'язанні, як переведення боргу. В межах параграфу деталізовано, у порівнянні зі статтею 520 діючого ЦК України, підстави та умови, юридичні наслідки переведення боргу для забезпечень і третіх осіб, виокремлено особливості часткового переведення боргу, зворотної вимоги боржника та взаємних розрахунків між боржниками.

Окремий параграф глави 55 проекту Книги 5 ЦК присвячено особливостям переходу до особи, яка виконала зобов'язання, прав кредитора (суброгації). В межах цього параграфу виокремлено підстави та умови суброгації, випадки законної суброгації, обсяг переходу прав і пріоритет при конкуренції вимог. В окремий параграф виокремлено таку підставу заміни сторони у зобов'язанні, як правонаступництво, в межах якого врегульовано відносини при універсальному та сингулярному правонаступництві.

Завершується глава 55 проекту Книги 5 ЦК переліком обов'язків сторін при їх заміні в зобов'язанні. Параграф 6 містить права та обов'язки сторін, яких замінюють, зокрема щодо передання документів та інформації, внесення відомостей у публічні електронні реєстри, призупинення виконання обов'язків в процесі заміни, необхідного сприяння в ході заміни, висловлення заперечень новому кредиторі тощо. Як видається, запропонований в проекті ЦК підхід щодо деталізації на рівні загальних приписів випадків заміни сторін у зобов'язанні є концептуально виправданим, зважаючи на їх передбачуваність та інвестиційну привабливість.

Главу 56 проекту Книги 5 ЦК присвячено особливостям виконання зобов'язань та розділено на вісім параграфів відповідно. Перший параграф стосується модусу виконання зобов'язання, визначення суб'єктів та об'єкта виконання, можливостей зупинення виконання, заборон зупинення виконання, строків, місця, способу виконання зобов'язання. Наступний параграф присвячено нормативному врегулюванню процедури прийняття виконання та обов'язкам кредитора щодо прийняття, сприяння прийняттю, підтвердження прийняття виконання. Окремо в межах цього параграфу врегульовано специфіку виконання зобов'язань шляхом використання інформаційних (автоматизованих) систем, а також передбачено правові наслідки прострочення кредитором прийняття виконання. З чого можемо зробити висновок про адаптацію глави «Виконання зобов'язання» проекту ЦК до потреб цифрового обороту.

Параграф 3 цієї глави передбачає специфіку виконання зобов'язань у випадках прострочення кредитора шляхом внесення боржником грошей або цінних паперів у депозит нотаріуса, нотаріальної контори, чи шляхом передання предмета виконання депозитарію. Окрема увага акцентується на можливості розміщення грошових коштів на рахунку умовного зберігання (ескроу). У наведених випадках зобов'язання вважатиметься виконаним з моменту прийняття предмета виконання депозитарієм чи передання

предмета виконання кредиторі згідно з умовами ескроу.

Параграф 4 глави 56 проекту Книги 5 ЦК стосується особливостей виконання негрошових зобов'язань. Положення цього параграфу визначають специфіку передання речей, виконання робіт, надання послуг, утримання від вчинення дій, зокрема шляхом надання доступу, сприяння у вчиненні дій, виконання за зразком, специфікацією або стандартом, закріплення права на виправлення недоліків, часткового та поетапного виконання, обов'язку передання документів, виконання зобов'язання за рахунок боржника. Це, як наголошується у пояснювальній записці до проекту ЦК, «приземлює загальні приписи до реальних виробничих, будівельних і сервісних відносин» [2].

Інша специфіка передбачена для випадків виконання грошових зобов'язань. Зокрема, крім загальних приписів про виконання грошових зобов'язань, що стосуються валюти, форми, способів платежів, параграфом 5 визначено специфіку несення додаткових витрат, пов'язаних з платежем, випадків зміни платіжних реквізитів, порушення функціонування платіжної або розрахункової систем.

Параграфом 6 глави 56 виокремлено спеціальні режими виконання, до яких віднесено виконання на користь третьої особи, виконання альтернативних та факультативних зобов'язань, виконання при множинності осіб. Наступні параграфи стосуються особливостей підтвердження виконання та випадків усунення ускладнень під час виконання. Зокрема, передбачено випадки покладення обов'язку доказування на сторону, яка посилається на виконання, прострочення кредитора тощо, правових наслідків прийняття виконання без застережень, зміни або припинення зобов'язання у зв'язку зі зміною обставин.

Істотних змін зазнала глава 57 проекту Книги 5 ЦК, присвячена забезпеченню виконання зобов'язань. Зокрема, закріплені в главі 49 діючого ЦК України види доповнено такими різновидами забезпечення, як депонування та відступлення права вимоги. Крім того, переміщено до глави 38 проекту Книги 3 ЦК такі види

забезпечення виконання зобов'язання, як застава рухомих і нерухомих речей та притримання речі, а також виключено такий вид забезпечення, як довірча власність. Щодо депонування як нового виду забезпечення виконання зобов'язання проектом ЦК передбачено можливість боржника або третьої особи передати грошові кошти, цінні папери, документи або інше майно утримувачеві задля забезпечення виконання зобов'язання, який після настання визначених договором депонування умов зобов'язаний передати його кредиторіві або ж повернути боржнику.

Щодо відступлення права вимоги як нового виду забезпечення виконання зобов'язання варто наголосити, що таке відступлення не є відчуженням права вимоги та не припиняє юридичного зв'язку особи, яка передає право вимоги, з відступленою вимогою до настання підстав для звернення стягнення. Більше того, відступлення може охоплювати існуючі та майбутні вимоги, визначені родовими ознаками.

Отже, пропонується редакція глави, що стосується видів забезпечення виконання зобов'язань, охоплює як і глава 49 діючого ЦК України сім параграфів, шість з яких закріплюють такі зобов'язально-правові види забезпечення, як: неустойка, порука, гарантія, завдаток, депонування, відступлення права вимоги. Натомість такі види забезпечення, як застава та притримання переміщено до Книги 3 проекту ЦК.

Глава 58 проекту Книги 5 ЦК не зазнала істотних змін та стосується таких підстав, а також правових наслідків припинення зобов'язання, як: виконання, передання відступного, зарахування, домовленості сторін, прощення боргу, неможливості виконання, смерті фізичної особи, ліквідації юридичної особи. Наведений перелік підстав припинення зобов'язання робить загальну частину зобов'язального права інструментальною, визначаючи єдині правила для всіх договорних конструкцій та підвищуючи якість судового правозастосування.

Завершується Розділ X «Загальні приписи про зобов'язання» главою 59 проекту Книги 5 ЦК, що стосується випад-

ків порушення зобов'язань та правових наслідків за це. У проекті ЦК відсутній поділ порушень зобов'язань на невиконання та неналежне виконання, натомість введена родова категорія «невиконання» як будь-яке відхилення від належного результату. Оновлено категоріальний апарат шляхом заміни категорії «відповідальність за порушення» категорією «юридичні наслідки невиконання зобов'язання».

Аналізована глава проекту Книги 5 ЦК поділена на 6 параграфів та розпочинається із загальних приписів про невиконання зобов'язань, переліку можливостей для виправлення допущених порушень, встановлення додаткового строку для виконання після його прострочення, виправдання невиконання. Новелою проекту є перелік обставин, що виправдовують невиконання, якщо воно зумовлене перешкодою поза контролем сторони, яку неможливо було розумно врахувати на момент виникнення зобов'язання та неможливо уникнути чи подолати (або її наслідків), з урахуванням того, що сторона не приймала на себе ризик такої перешкоди. Такий підхід дозволить забезпечити можливість виправданого звільнення сторони від юридичних наслідків у разі об'єктивної неможливості виконання умов договору. Окрему увагу у главі акцентовано на специфіці примусового виконання грошового та негрошового зобов'язання, невиконання негативного зобов'язання, зобов'язань щодо передання індивідуально-визначених речей.

Вперше з метою спонукання до виконання рішення суду закріплено обов'язок боржника вчинити певні дії або утриматися від вчинення дій у негрошовому зобов'язанні. Сплата судової неустойки (астренту) не звільняє боржника від обов'язку виконати рішення суду та не позбавляє кредитора права на відшкодування збитків і застосування інших способів захисту. В межах аналізованої глави закріплюється право кредитора на зменшення ціни у порівнянні з обумовленою вартістю. У цьому випадку кредитор не вправі вимагати відшкодування збитків у частині, що вже відшкодована зменшенням ціни, але має право на

відшкодування будь-яких майбутніх збитків.

Параграф 4 глави 59 проекту Книги 5 ЦК стосується випадків відмови від зобов'язання у разі його невиконання, а також втрати кредитором права на відмову. Окреме місце в межах цієї глави відведено таким найбільш поширеним наслідкам невиконання зобов'язання, як відшкодування збитків та компенсація моральної шкоди. Зокрема, закріплено право на повне відшкодування збитків та компенсацію моральної шкоди окремо або у поєднанні з іншими способами захисту, зменшення розміру збитків та неустойки в залежності від дій кредитора або настання події, за яку кредитор несе ризик. Окремо передбачено особливості нарахування відсотків за прострочення грошового зобов'язання. Завершується аналізована глава 59 проекту Книги 5 ЦК законодавчою новелою, яка закріплює право сторін договору встановити обов'язок однієї сторони відшкодувати іншій стороні майнові втрати, що виникли внаслідок настання зазначених у договорі обставин, не пов'язаних з невиконанням (зокрема збитків у разі неможливості виконання). Реалізація наперед обумовленого сторонами договору платежу спрямовано на добровільне відшкодування таких збитків. Водночас, наведене правило не поширюватиметься на споживчі договори.

Підсумовуючи варто наголосити на істотній новелізації загальної частини

Книги 5 «Право зобов'язань», що стосуються загальних приписів про зобов'язання. Оновлення загальних приписів Книги п'ятої проекту ЦК спрямоване на формування цілісної, внутрішньо узгодженої та функціонально придатної системи загальних правил, здатних застосовуватися до різних видів договірних і недоговірних зобов'язань. Зміна структури розділу X «Загальні приписи про зобов'язання» проекту ЦК, розширення його змісту та деталізація окремих правових конструкцій свідчать про прагнення законодавця перейти від фрагментарного регулювання до більш системної моделі зобов'язального права. Закріплений у проекті підхід до формулювання загальних приписів зобов'язального права відповідає провідним моделям сучасного приватного права, які спрямовані на усунення протиріч між національними правопорядками, узгодження їх положень з acquis ЄС, напрацювання єдиної термінологічної бази, узгодження питань економічної глобалізації та зміни функцій національної держави в процесах правової глобалізації. Відображені у проекті новели направлені на підвищення передбачуваності цивільного обороту, забезпечення більшої гнучкості договірної практики, покращення якості судового правозастосування та наближення українського зобов'язального права до провідних моделей сучасного європейського приватного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект Цивільного кодексу України 15150 від 09.04.2026. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/4f7a0406-6e2e-4088-a55b-3d8d21da6bc3](https://itd.rada.gov.ua/4f7a0406-6e2e-4088-a55b-3d8d21da6bc3) (дата звернення: 15.04.2026).

2. Пояснювальна записка до проекту Цивільного кодексу України. [blob:https://itd.rada.gov.ua/6b9823aa-9be5-4151-a257-4a55c52e1d68](https://itd.rada.gov.ua/6b9823aa-9be5-4151-a257-4a55c52e1d68) (дата звернення: 15.04.2026).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 16.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026